

# Az Izraeli Állam biztonsági kihívásai

## Bevezető

Az elmúlt több mint hét évtizedben az Izraeli Állam lenyűgöző katonai, gazdasági és diplomáciai képességeket teremtett, amit egyaránt elismernek globális és regionális szinten, beleértve néhány térségbeli országot is. Regionális és belső biztonsága fenntartásának érdekében folyamatosan követi az országot érintő kihívásokat, kockázatokat és fenyegetéseket, azokat évente értékeli, és ennek megfelelően alakítja politikáját. A nagy egyetemeken belül tevékenykedő biztonságpolitikai intézetek, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok rendszeresen készítenek elemzéseket. A kormányzati szintű nemzetbiztonsági kihívásokat az Izraeli Védelmi Erők (Israeli Defence Forces, IDF) hírszerző szolgálata (Aman) összegzi, és év végén értékeli a kialakult helyzetet, valamint konkrét javaslatokat készít a döntéshozók számára a fontosabb várható események trendjeiről, azok kezeléséről.

Napjainkban a nagyhatalmi verseny – amely mögött a háttérben gyakran a pandémia következményei is kimutathatók –, a Közel-Kelet átalakulása, Irán helyzete, a gyengülő palesztin rendszer, az ország északi és déli részén váratlan eszkaláció kialakulása, belső válságok jelentik a fő kihívást Izrael számára. A válságok jöllehet nem a Covid-19-cel kezdődtek, a járvány kétségkívül felerősítette a meglévő gazdasági, társadalmi, kormányzati gyengeségeket, és új „betegségeket” hozott létre.<sup>1</sup>

## Regionális összefüggések

A biztonsági helyzet értékelése során izraeli elemzők négy fontos regionális szereplőt említeneek:<sup>2</sup>

- Az első az Irán által vezetett síita ellenállás (tengely). Ennek három célja van: politikai (Irán regionális hatalommá válása), szektáriánus (a síita erők védelme) és ideológiai (a nyugati befolyás jelenlétének megakadályozása, különös tekintettel az Egyesült Államok [a „Nagy Sátán”] és Izrael [a „Kis Sátán”] vonatkozásában).
- A tengely második csoportját a Szaúd-Arábia által vezetett pragmatikus szunnita államok képezik. Ez a tengely is háromdimenziós: Szaúd-Arábia vitája Iránnal a regionális hatalom megszerzése érdekében, különös tekintettel az öböl menti országokra; a síiták és a szunniták közötti történelmi ellentét, amely Szaúd-Arábi-

<sup>1</sup> Shlomo Brom – Anat Kurz: Strategic Survey for Israel 2015–2016. The Institute for National Security Studies, (é. n.). 19.

<sup>2</sup> Kis-Benedek József: *Katonai biztonság Marokkótól Iránig*. Budapest, Zrínyi, 2018.

ában a szélsőséges vahabizmusban testesül meg; valamint az öböl menti országgal fennálló nyugati kapcsolatok, különös tekintettel az amerikaiakra, amelyeket Irán szeretne visszafogni.

- A harmadik tengelyt a Muzulmán Testvériség mozgalom képezi. Ez a mozgalom 1930-ban Egyiptomból indult el, azóta a muzulmán radikális erők fontos kapcsolatokkal rendelkeznek Katarban és Törökországban.
- Végül negyedik tengelyként kell említeni a szalafita, dzsihádisták erőket, amelyek gyakorlatilag a terrorizmust képviselik.

Az elmúlt években a pragmatista szunnita államokkal Izrael konszolidálta a viszonyát. 2020-ban úgy tűnt, hogy a palesztin politikai folyamatok nem jelentenek akadályt a kapcsolatok normalizálása területén. Az akkor aláírt megállapodás az Egyesült Arab Emírségekkel, Bahreinnel, Szudánnal és Marokkóval jelzi, hogy ezen országok (az Egyesült Államok aktív támogatásával) normalizálni akarják kapcsolatukat a zsidó állammal. A diplomáciai kapcsolatok felvétele mutatja ezen államok fenntartását Iránnal szemben, ugyanakkor erősíti Izrael biztonságát. Ehhez a kapcsolathoz természetesen hozzá kell számolni Egyiptomot és Jordániát, amely államokkal Izraelnek békeszerződése van. Elképzelhető, hogy a jövőben felmerül a kapcsolatok javítása Törökországgal is, bár ennek sikere jelenleg nem garantálható.

Irán jelenti a legnagyobb biztonsági kihívást Izrael számára, atomprogramja és a régióban játszott felforgató szerepe következtében. A natanzi centrifugákban történt robbanás, Szulejmáni tábornoknak, az iráni Forradalmi Gárda al-Kudusz egységének parancsnokának, valamint Mohsen Fakhrazadehnek, a stratégiai és nukleáris program vezetőjének halála (a támadások mögött Irán Izraelt sejteti), az öböl menti államok és Izrael kapcsolatának javulása a keményvonalasok megerősödését hozta magával Iránban, amit a 2021-es elnökválasztás eredménye is tovább fokozott. A nehéz helyzet ellenére Irán igyekszik szövetségesei révén regionális érdekeit erősíteni, folytatva például Izrael északi határai mentén a Hezbollah katonai megerősítését. Szíria újjáépítése ugyanakkor több százmilliárd dollárt követel, s egyelőre nincs, aki a költségeket fedezné. A külföldi államok jelenléte nem csökken az országban: Oroszország és Irán érdekeiknek megfelelően támogatják Aszad elnököt; Törökország tartós jelenlétre rendezkedik be Szíria északi részén; az Egyesült Államok pedig továbbra is fenntart egy kis katonai kontingenst, nem világos, hogy mennyi időre. Libanon fennállása óta a legnagyobb gazdasági, politikai, kormányzási és egészségügyi válságát éli meg, a kilábalásnak jele sincs egyelőre. Izrael északi részén tehát nem várható, hogy a kihívások eltűnnek, de belátható időn belül nagy méretű eszkaláció sincs kilátásban. A palesztin területek helyzetében sem várható komolyabb rendezés.

Az elmúlt években nagy felfordulás történt a Közel-Keleten, ami hosszú időre megváltoztatta a régió arculatát. Okai között szerepet játszott az Egyesült Államok 2003-ban kezdődött iraki beavatkozása, amely hosszú évekre megváltoztatta a közel-keleti országok belső struktúráját, haderejének képességét. Nem elhanyagolható szerepe volt az arab országokban történt társadalmi változásoknak, az úgynevezett „arab tavasz”-nak, de fontos szerepet játszott az iszlám radikális csoportok megerősödése és új típusú terror-

szervezetek megjelenése is. A változások példátlan következményekkel jártak. A belső fejlemények öt arab rezsimet (Irak, Líbia, Jemen, Egyiptom és Tunézia) döntöttek meg, és súlyos helyzetbe került Szíria is. Több közel-keleti ország és a periférikus területeken gyengén működő államok képtelenek területük ellenőrzésére, ennek következtében fegyveres milíciák, terrrorszervezetek kerültek előtérbe. Emberek százezrei, főként civilek haltak meg polgárháborúk során, például Irakban és Szíriában, kisebb mértékben Líbiában és Jemenben. Milliók váltak menekültté hazájukban vagy a környező országokban, számosan közülük távolabbra is kerültek, például Európába. Az események kezdete óta nehéz azt állítani, hogy az arab rendszerekben történt változások pozitív kimenetelűek lennének.

Más oldalról vizsgálva, a felkelés elején a politikai iszlám kulcspozícióba került, elég, ha csak Egyiptomban a Muzulmán Testvériség felemelkedését, majd bukását vizsgáljuk. A szervezet 2012-ben demokratikus választások útján került hatalomra, majd alig egy év leforgása alatt maga az egyiptomi hadsereg távolította el a hatalomból, azóta is keresi a helyét. Egyiptomon kívül azonban továbbra is jelentős szerepet tölt be, és vizsgálja újabb akció lehetőségét.

Nem arab országok, például Törökország, Irán és részben Izrael is, szintén keresik a helyüket a Közel-Keleten. Két arab kulcsország, Irak és Szíria gyakorlatilag összeomlott, sőt az arab világ vezető országa, Egyiptom is súlyos belső problémákkal küzd. Irak és Szíria elveszítették katonai képességük jelentős részét, számos fegyver került ezekből az országokból (és ide számolhatjuk Líbiát is) terrrorszervezetek birtokába. Nem kétséges, hogy ezeket a fegyvereket ellenfeleik ellen fordítják.

Az arab belső válságok nem hatottak a síita Iránra, amelyet elsősorban nem belső problémák, hanem a környező országokban történt változások gyengítik. Bassár el-Aszad rendszerének fenyegetettsége arra ösztönözte a perzsa rezsimet, hogy a Forradalmi Gárda tanácsadóit, katonákat, valamint katonai és gazdasági segílyt küldjön Szíriába. Az Iszlám Állam felemelkedése szintén fenyegeti Iránt: csökken a lehetősége annak, hogy meghatározó szerepet játsszon Irakban, különösen a síita területeken, továbbá a terrrorszervezet veszélyezteti érdekeit Szíriában és Libanonban, ahol ugyanakkor Irán stabilizáló szerepet is játszik. A régió egy másik területén, Jemenben, a síita zaidi szektából kinőtt hutik Irán hűséges támogatói, szemben Szaúd-Arábiával. Ők biztosítják Irán szerepét Szaúd-Arábia déli részén, valamint a Vörös-tenger bejáratánál.

Az Egyesült Államok – különösen George W. Bush idején – mélyen belekeveredett a közel-keleti válságba, katonai intervenciókat hajtott végre Afganisztánban és Irakban, utóbbi esetben azzal az ürüggyel, hogy felszámolja Szaddám Huszein tömegpusztító fegyvereit, valamint megdöntse az Aszad-rezsime Szíriában, és harcoljon az ISIS (vagyis az Iszlám Állam) ellen. Megállapítható, hogy a 2021-es Egyesült Államok már közel sem az a szuperhatalom, ami volt a '90-es években. Afganisztáni és iraki intervenciója mindkét országot káoszba taszította, több ezer amerikai és több száz szövetséges katona halálát okozva. Nehezen birkózik meg olyan problémákkal a régióban, mint az iráni atom- és rakéta-program, a palesztin kérdés és az ISIS megjelenése, de nehezen tudja kezelni azokat a kritikákat is, amelyek a térségbeli vagy akár európai szövetségeseitől

származnak. A leírtaktól függetlenül azonban el kell ismerni, hogy nincs más nagyhatalom, amely képes lenne a közel-keleti válság kezelésére.

Fontos kiemelni, hogy a jelenlegi közel-keleti szektariánus ellentétek, az ezeket kísérő intolerancia, a sikertelen államok megjelenése, az erőszak alkalmazása nem az „arab tavasz” következményei, hanem integrált része a modern Közel-Kelet politikai történetének. Az sem lenne pontos, ha azt állítanánk, hogy az erőszak, az intolerancia és a diszkrimináció az autoriter rezsimek velejárója. Ennek igaz az ellentéte is, éppen az autoriter rezsimek akadályozták meg több esetben a társadalmi töréseket. A Közel-Kelet felbomlásának több oka van. A legmeghatározóbbak a belső konfliktusok és a külföldi beavatkozások, mint Irak és Líbia esetében történt. Lényeges ok a mesterségesen létrehozott államok (Irak, Szíria, Libanon) esete, ami persze nem csak a világnak ezen a részén fordult elő, de különösen félelmetes ez a muzulmán világban. Nem is várható a konfliktusok megoldása addig, amíg alapvetően nem változik meg a vallás és a társadalom, a társadalom és az állam, illetve az állam és az egyén közötti viszony.

2015 óta két olyan veszélyes folyamat indult el a térségben, amely a Földközi-tenger keleti medencéjét a globális biztonság szempontjából az egyik legfontosabb térséggé változtatta. Ezek a következők:

- Menekültválság, amelynek elsődleges kiindulópontja Szíria, Irak, Líbia és az ezeken túli térségek. A polgárháborút folytató Szíria és Líbia helyzete nagymértékben hozzájárul az Égei-, illetve a Földközi-tengeren át Európába irányuló migrációhoz.
- Az iszlám radikalizmus elterjedése, amely erősen túllép a közel-keleti régió. A forradalmi iszlám (amelyet gyakran tévesen fundamentalizmusnak is neveznek) legalább három ideológia összeütközése révén alakult ki és erősödött meg, ezek 1. Irán és szövetségesei Libanontól Jemenig, 2. a globális szalafita dzsihádistá mozgalom, amelynek fő megtestesítője az ISIS, valamint 3. a Muzulmán Testvériség megnyilvánulásai több országban.<sup>3</sup> Irán – a Nyugattal való nukleáris megállapodás ellenére – továbbra is destabilizálja a régiót, az erőviszonyok megváltoztatására törekszik. Ebben egyik fő szövetségese a Hezbollah, amelynek katonai ereje az aszimmetrikus hadviselésben, illetve a proxy- (helyettesítő) háborúban nyilvánul meg. Izrael számára Irán azért is veszélyes, mert Ciszjordániát Gázai övezetté akarja változtatni, a Golán-fennsíkot pedig igyekszik destabilizálni, és erre felhasználja a szíriai polgárháborút. Izraeli értékelés szerint Irán pozíciók kiépítésére törekszik a Nyugat-Balkánon, s ezzel megvalósíthatja azt, ami a szunnita iszlamistáknak nem sikerült. Az ISIS tevékenységénél kisebb mértékben ugyan, de egyéb radikális szervezetek is aktívak a mediterrán térségben, gondoljunk csak az al-Kaida terrorszervezetre az iszlám Magrebben (Észak-Afrikában), a tunéziai és algériai merényletekre, a Sínai-félsziget történelmére, és folytathatnánk a sort.

<sup>3</sup> Eran Lerman: *The Mediterranean as a Strategic Environment: Learning a New Geopolitical Language. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies*, (2016. március 10.). 13.

Az elmúlt évek eseményei következtében a fenyegetés két egymással kapcsolatban lévő megnyilvánulásával találkozunk: az egyik a volt török birodalom mesterségesen létrehozott utódállamainak bukása (szétesése), a másik pedig az iszlám radikalizmus szervezeteinek megerősödése, amelyek próbálják kihasználni a kialakult zűrzavart. Annak ellenére, hogy gyakran egymással is vitában állnak, igyekeznek a jövő alakítóinak képében tetszelegni. 2015 végén a világ, de főképpen Európa figyelme a szír migránsokra irányult, akik valójában nem is szírek, hanem kurdok, és már nem lojálisak mára szétesett országukhoz.<sup>4</sup> A szír lakosság közel fele külföldre menekült, vagy hazájában maradt, de kénytelen volt elhagyni lakóhelyét.

A mediterrán térség stabilitását veszélyeztető országok között előkelő helyet foglal el Líbia, ahol a megállapodás ellenére a két, önmagát kormánynak kikiáltó szervezet nem képes együttműködni.

Bár 2015-től jelentős akciókat szerveztek a nyugati államok az embercsempészet és a szervezett bűnözői hálózat visszaszorítására, ezek ellen nem sikerült komoly eredményt elérni. Ez felveti a NATO és az EU együttműködési hatékonyságának kérdését is. A jövőt illetően ma még nem látható világosan, hogy milyen új regionális viszonyok alakulnak ki Izrael környezetében. A legvalószínűbb az, hogy a helyzet változatlan marad, esetleg romlik. Ez együtt jár országok szétesésével, káosszal és erőszakkal. Az Izraeli Állam biztonsága szempontjából ezek a tényezők nem mellőzhetők.

Négy területen várhatók heves konfliktusok. Ezek a következők:

- a síiták és a szunniták között Irán és Szaúd-Arábia hatalmi harca következtében;
- a szunnita táboron belüli csoportok között, különös tekintettel az iszlám radikálisok és a szalafita dzsihádisták elleni harcra;
- az arab társadalmon belül a változásokat kezdeményező fiatalok és a változások ellenzői között;
- a függetlenségükért harcoló etnikai kisebbségek (például kurdok, palesztinok) küzdelmei.

Az említett elvek alapján elképzelhető az államok szétesése, etnikai és törzsi törésvonalak mentén pedig föderális adminisztráció mellett autonóm régiók kialakulása. A kurd régió Irakban például átalakulhat autonóm területté egy iraki föderális struktúrán belül. Ez modellként szolgálhat Szíria, Jemen, Líbia és talán más országok számára is. A föderális struktúra nem idegen a térségben, hiszen az Oszmán Birodalomban találkozhattunk ilyen megoldással. Cserében a lakosság vallási és kulturális szabadságot élvez.

Egy másik megoldás lehet a jelenlegi „nagy államok” szétesése és kisebb államok létrejötte. Ez sem idegen a térségtől, hiszen emlékezhetünk Észak- és Dél-Jemen helyzetére – sokan ma is úgy vélik, hogy a két Jemen jobb volt, mint a jelenlegi „egyesült” Jemen. A jövőben elképzelhető, hogy Szíria és Libanon is etnikai vonalak mentén esik szét, és kisebb nemzetállamok jönnek létre. Ennek is van hagyománya, hiszen Szíria a francia mandátum idején alavita autonómiából állt nyugaton, a tengerparti sávban, míg

<sup>4</sup> Lerman (2016): i. m.

délen, a jordániai határ mentén a drúzoknak, Közép-Szíriában a szunnitáknak, északon pedig a kurdoknak volt autonómiájuk. Ez természetesen a jövő kérdése, sajnos ma inkább még a jelenlegi helyzet fennmaradásával számolhatunk. Izraelnek viszont fel kell készülnie arra is, hogy az említett autonómiák akár a határai mentén is kialakulhatnak – nem elfelejtve azt a tényt, hogy például drúz kisebbség is létezik a Golán-fennsíkon, teljesen elzárva a demarkációs vonal túloldalán élő rokonoktól.

A mai fenyegetések közül tanulmányomban részletesebben ötöt vizsgálok, ebből három katonai, a maradék kettő diplomáciai és társadalmi jellegű. A három katonai fenyegetés: regionális katonai koalíciók Izrael ellen, nukleáris proliferáció a Közel-Keleten, illetve az izraeli védelmi rendszer összeomlása egy Irán és szövetségesei által indított tömeges, kombinált, precíziós rakétacsapás következtében. A diplomáciai fenyegetés az esetleges nemzetközi elszigetelődés nyomán alakulhat ki, amelyben szerepet játszik egy Izrael elleni bojkott is. A társadalmi fenyegetéshez hozzájárul az izraeli társadalom szétesése, a társadalmi kohézió hiánya, valamint Izrael zsidó és demokratikus identitásának elvesztése. Valamennyi forgatókönyv további lehetséges (másodlagos) fenyegetéseket generálhat, és átfogó katonai, gazdasági és diplomáciai intézkedéseket, valamint a jelzett események bekövetkezésének megakadályozását követeli meg. Úgy vélem, nem nehéz felfedezni, hogy a leírtak mögött hibrid fenyegetések húzódnak meg.

### Fenyegetettségi scénáriók

Az Izraeli Nemzeti Biztonsági Tanulmányok Intézete<sup>5</sup> a következő fenyegetettségi scénáriókat fogalmazta meg 2020-ban:

- *Regionális szintű katonai koalíció létrehozása Izrael ellen.* Ennek során külső hatalmak együttese Izrael fizikai megsemmisítésére törekszik. A scénárió a regionális helyzet elemzéséből indul ki, amelynek során kulcsfontosságú államok (Irán, Törökország, Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia) közösen lépnek fel. Figyelemre méltó, hogy az elgondolásokban Izraellel békeszerződést aláírt államok (Egyiptom és Jordánia) is részt vesznek. Ezt a változatot értékelve megállapítható, hogy realitása csekély, egy széles körű arab koalíció létrejöttének esélye belátható időn belül nagyon kicsi. Ennek oka, hogy ideológiai alapja egy ilyen koalíciónak nem létezik, a haderő – különösen amerikai támogatással – erős, az arab államok pedig Izraelt illetően megosztottak. Elvileg ez csak akkor változhat meg, ha az arab államok belpolitikája belső átalakulásuk nyomán jelentősen módosul, csökken a síita–szunnita konfliktus, vagy szétesnek azok az arab államok, amelyek pragmatikus kapcsolatokat hoztak létre Izraellel. Nem valószínű, de megváltoztathatja a helyzetet, ha nagyszámú palesztin veszítené életét az Izrael elleni küzdelemben, megsérülne az al-Aksza-mecset, vagy anektálnák Júdea és Szamária területét. Az elmúlt gázai háborúk tapasztalata azt jelzi, hogy az arab világ nem áll ki egyöntetűen a palesztinok mellett, érzékenyen reagálnak azonban

<sup>5</sup> The Institute for National Security Studies.

- a vallási szimbólumokat érintő izraeli lépésekre. Megállapítható, hogy az arab és iszlám államok koalíciója nem jelent Izrael számára reálisan létező fenyegetést.
- *Nukleáris proliferáció a Közel-Keleten.* A regionális nukleáris proliferáció dominószerű hatást vált ki, amely polgári és katonai nukleáris technológiák fejlesztését vonja maga után.<sup>6</sup> A részt vevő hatalmak: Irán, Szaúd-Arábia, Egyiptom és Törökország. Az elemzések kiterjednek a proliferációban részt vevő egyéb államok szerepének bemutatására is. Ezek: Oroszország, Pakisztán és Észak-Korea. A proliferáció megakadályozásában az Egyesült Államok és Izrael közösen vesz részt. Izrael a regionális nukleáris fenyegetés elhárítását elsődleges stratégiai céljának tekinti. Az elmúlt évtizedekben (1981 óta) ez Irakot, Iránt és Szíriát érintette, az elhárítás pedig fedett és nyílt akciókat jelentett, beleértve a diplomáciai eszközök alkalmazását, indokolt esetben katonai erők bevetését. Az elmúlt években Izrael nemzetközi pozíciója erősödött, ma már jóval több nemzetközi intézkedésre számíthat, mint a korábbi években. Ha Irán folytatja katonai nukleáris programját, akkor Szaúd-Arábia, Egyiptom és Törökország is erre az útra léphet, ami új kihívásokkal jár. Nem mellőzhető az a tény sem, hogy javul Izrael kapcsolata néhány arab állammal, ezért a legnagyobb fenyegetést számára jelenleg elsősorban nem az arab államok jelentik, hanem Irán és szövetségesei. A nukleáris programok átfogó megelőzést követelnek. Ezért az izraeli hírszerző szolgálatok széles körű nemzetközi együttműködésben kísérik figyelemmel a folyamatokat. Például Egyiptom és Pakisztán jelentős számú tudóssal rendelkezik, míg az öböl menti államok régóta folytatnak atomprogramot, és képesek azok finanszírozására. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy egy multilaterális nukleáris program nem stabil, és könnyen kialakulhat belőle multilaterális nukleáris válság, amelybe könnyen bekeveredhet a zsidó állam is, ugyanakkor kényes helyzetben lehetősége van befolyást gyakorolni az Egyesült Államokra annak érdekében, hogy nukleáris védelmet biztosítson számára. Izrael szemszögéből kíváncsi, hogy Szaúd-Arábia ne kapjon nukleáris fegyvereket Pakisztántól vagy más forrásból. Az ország olyan helyzetben van, hogy rendelkezik stratégiai háttérrel – amely jó hírszerzésen és nem utolsósorban rakétavédelmen alapul –, és adott esetben képes arab országokat is támogatni, ha fenyegeti őket Irán.
  - *Az izraeli védelmi rendszer összeomlása Irán és szövetségesei által indított precíziós rakétacsapások következtében.* A támadásokban nemcsak az izraeli védelmi rendszer omlik össze, hanem egyéb olyan tényezőkkel is számolni kell, amelyek érintik a katonai képességeket és befolyásolják az izraeli reakciót. A szcenárióelemzésnek célja a védelmi rendszer kritikus elemeinek vizsgálata is.<sup>7</sup> A legkomolyabb hagyományos katonai fenyegetés ma Izrael számára egy rakétákkal és egyéb légi eszközökkel polgári és katonai stratégiai célok ellen, mélyen izraeli

<sup>6</sup> Yoel Guzansky – Ron Tira: Toward a Nuclear Middle East. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 53–68.

<sup>7</sup> Udi Dekel: A multi-Arena Missile Attack that Disrupts Israel's Defense and Resilience Pillars. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to The State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 69–83.

területen végrehajtott támadás. Az eszközök precíziós képessége, legyen az alkalmazója akár állami, akár nem állami tényező (Hezbollah, Hamasz, palesztin Iszlám Dzsihád és síita milíciák), óriási fejlődésen ment keresztül az elmúlt években. A nem precíziós képességgel rendelkező rakéták mellé kifejlesztettek precíziós képességgel rendelkezőket is, amelyek megnövelt lőtávolsággal képesek károkat okozni izraeli területeken. Ilyen eszközök a ballisztikus rakéták, a manőverező robotrepülőgépek, a precíziós rakéták és sok más fegyver. A hatékonyságot kiegészítik azok a tapasztalatok, amelyeket Irán és szövetségesei szereztek a szíriai, az iraki és a jemeni polgárháborúban. Nagyszámú precíziós rakéta kilövése természetesen jóval hatékonyabb, mint a korábban alkalmazott tűzérési lőszer és rakéták. Ezen fegyverek ellen az IDF három szinten védekezik: különböző helyekről indított rakétasortűz egyidejű kiváltásával, technológiai innovációval (több robbanófejes rakéták alkalmazásával, manőverező robotrepülőgépekkel és dróntámadásokkal, valamint az említett eszközökkel történő, több napon át tartó tűzcsapásokkal).

Izrael többoldalú légvédelmi rendszert fejlesztett ki. Valamennyi fegyver a fenyegetések egy csoportját igyekszik ellensúlyozni. A Vaskupola rendszert rövid lőtávolságú rakéták ellen hozták létre, az Arrow rendszert pedig közepes és nagy lőtávolságú ballisztikus rakéták ellen, azaz rendelkeznek a megfelelő eszközzel bármilyen támadással szemben. Nincsenek viszont felkészülve arra, ha a különböző csapásokat egyidejűleg hajtják végre. Ezt felismerve Irán igyekszik a Hezbollahot nagyszámú rakétával ellátni. Az Izraelt fenyegető iráni eredetű fegyverek, illetve fegyverrendszerek a következők:

- aknagránátok, lőtávolságuk több száz métertől hét kilométerig terjed;
- Kasszám típusú rakéták 3–12 kilométerig, a Gázai övezetből lövik ki őket;
- Grad típusú 10-től 40 km-ig kilőhető rakéták, alkalmazzák a Gázai övezetből, Libanonból és Szíriából;
- Fadzsr 220 milliméteres rakéták Libanonból és Szíriából kilöve, 50–90 km-es távolságra – a Gázai övezetből elérhetik Jeruzsálemet és Tel-Avivot is;
- Zelzal és M–302 típusú rakéták Libanonból és Szíriából kilöve, 100–200 km távolságig alkalmazhatók precíziós fejvel felszerelve;
- Fateh–110 és M–600 típusú rakéták, egyéb rövid és közepes lőtávolságú rakéták<sup>8</sup> precíziós fejvel 500 km-ig alkalmazhatók, Szíriából, Libanonból és Nyugat-Irakból;
- Sahab–2, Scud B, C, D típusú rakéták Szíriából és Észak-Libanonból kilöve, 300–700 km-ig alkalmazhatók;
- Shahab–3 típusú rakéták, Iránból kilöve, 1300–2000 kilométerig alkalmazhatók;
- pilóta nélküli eszközök alkalmazhatók Szíriából és Libanonból, támadódrónok pedig a Gázai övezetből.

<sup>8</sup> Izrael ellenségei 40-50 ezer közepes (90 km) lőtávolságú rakétával rendelkeznek.

Egy Izrael ellen indított támadás során izraeli értékelések szerint elsődleges célként vehetők számításba:

- a légvédelmi ütegek, a toxikus anyagokat tartalmazó raktárak, az erőművek, a gázinfrastruktúrák, a miniszterelnöki hivatal, az IDF vezérkarának épülete, a regionális katonai parancsnokságok, raktárak, légibázisok, repülőterek, kikötők, az IDF bázisai;
- lakónegyedek, amelyeket rakétasortűzzel támadhatnak;
- „puha” célpontok, drónokkal megtámadva, amelyek ellen nehéz védekezni;
- Haifa környéki gáztartályok, a haifai kikötő és az ott állomásozó hajók (Haifa haditengerészeti kikötő is), rakétákkal támadva;
- az állam működését biztosító kritikus infrastruktúrák, kibertámadások célpontjaiként.
- *Nemzetközi elszigetelés és bojkott bevezetése az Izraeli Állam ellen.*<sup>9</sup> A forgatókönyv szankciókkal, bojkottal és Izrael katonai és gazdasági képességeit súlyosan érintő helyzetekkel számol. Az elemzést végzők megvitatják az Egyesült Államokkal való kapcsolatok kihívásait egy ilyen helyzetben, valamint a zsidó diaszpóra várható reakcióját. Izrael számára a külkapcsolatok a védelem fontos oszlopát jelentik, és számottevő tényezőt a potenciális fenyegetés elleni harcban. Az ország katonai, diplomáciai és gazdasági képességei szempontjából különleges szerepet töltenek be az európai, ázsiai, latin-amerikai, valamint afrikai államok. Izraeli értékelések szerint közép- és hosszú távon két dolog befolyásolja Izrael nemzetközi kapcsolatait: az Egyesült Államokhoz, valamint az amerikai zsidósághoz fűződő viszony. Az Egyesült Államok biztosítja már évtizedek óta a katonai fölényt és a gazdasági segílyt. Az amerikai viszonyban az elmúlt években negatív változások is tapasztalhatók, amiben szerepet játszik az a több millió menekült, akik a latin-amerikai országokból érkeznek az Egyesült Államokba. Ezek a bevándorlók ugyanis másként látják a palesztin–izraeli konfliktust, mint az amerikai társadalom többsége. Latin-amerikai és muzulmán képviselőket is bevásárlottak már a Képviselőházba, akik nyilvánvalóan másképpen értékelik az izraeli belpolitikát, a palesztinokhoz fűződő viszonyt, a Golán-fennsík vagy akár Jeruzsálem helyzetét. A zsidó kapcsolatokban főként az amerikai liberális szemlélet és az izraeli ortodoxia képez egymással ütközőpontot. A tradicionális világhatalmakkal, mint Oroszország és az Európai Unió, illetve a feltörekvő világhatalmakkal, mint Kína és India, továbbá a pragmatikus arab államokkal (Egyiptom, Jordánia, Egyesült Arab Emírségek) a kapcsolat olyan, amelyet az Egyesült Államok képvisel. Az Egyesült Államokkal való kapcsolatban Izrael fenyegetést akkor lát, ha az amerikai politika – akár passzív hozzáállással – támogatja az iráni atomprogramot. Bizonyos helyzetekben az Egyesült Államok által kivetett bojkott is fenyegetésként érheti Izraelt, különösen akkor, ha sérti a gazdasági érdekeit.

<sup>9</sup> Oded Eran: International Isolation and Boycott of Israel. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 83–94.

- *Az izraeli társadalom dezintegrálódása, a belső erőforrások kimerülése és ennek következményei az ország demokratikus és zsidó identitására.*<sup>10</sup> A forgatókönyv szerint ennek a változatnak súlyos következményei lehetnek Izraelre, az ország kohéziójára, a zsidó identitásra (annak elvesztése) és az izraeli társadalmon belüli békére (polgárháború kialakulása). A zsidó identitás fenntartása azt jelenti, hogy megőrzik azokat a sajátosságokat, amelyek Izraelt zsidó állammá teszik. Ilyenek például az állami zászló, a himnusz, a szombat mint pihenőnap betartása, a kóser szabályok tiszteletben tartása, a héber nyelv államnyelvként történő megőrzése, a betérés szabályainak betartása stb. A polgárháború izraeli értelmezésben azt jelenti, hogy a zsidók és az arabok nacionalista, ideológiai vagy politikai motívumok alapján polgári engedetlenséget, heves összetűzéseket provokálnak, amelyek polgárháborúvá fejlődhetnek. Izrael ellenőrzés alatt tartja a ciszjordániai palesztin településeket, ami számos kihívást jelent az izraeli demokrácia számára. A legnagyobb veszélyt ezen a területen a demokratikus identitás elvesztése jelenti. Az utóbbi időben különösen elszaporodtak a szent helyek – különösen az iszlám szent helyek – körüli viták. A legérzékenyebb Jeruzsálem helyzete, amit a 2021-es események is bizonyítottak. A Templom-hegy körüli atrocitásokra heves választ ad a muzulmán lakosság Izraelben és külföldön egyaránt.

### Régi-új kihívások

Az arab államokban az elmúlt tíz évben jelentkező felfordulás – különös tekintettel a szír polgárháborúra – számos izraeli biztonsági szakértőben alakított ki olyan érzést, hogy az ország nem néz szembe egzisztenciális fenyegetéssel.<sup>11</sup> Az Izrael körüli „biztonsági buborék” megszűnése az arab változásokkal (arab tavasz) kezdődött 2011 elején. Az izraeli állampolgárok kezdetben elszigetelődtek a külső konfliktusoktól. Nem hatott rájuk az arab rendszerek összeomlása, a szélsőséges szervezetek megjelenése, a Hamasz és az egyiptomi vezető, esz-Sziszi közötti feszültségek megnyilvánulása, sőt még a rakétáknak a radikális szervezeteknél való tömeges megjelenése sem. Ez a kényelmes helyzet gyorsan véget ért 2014 nyarán, amikor megkezdődött a gázai háború. Rakéták ezrei hullottak Izraelre, nemcsak a Gázai övezetből, hanem Libanonból, Szíriából és Egyiptomból is. Dzsihádisták csoportok jelentek meg azon határok mentén is, amelyek eddig csendesek voltak. A Hamasszal folytatott háború arról győzte meg az izraeli vezetést, hogy a szervezet nem áll készen megállapodás megkötésére, és igen óvatosan kell kezelni a Palesztin Nemzeti Hatóságot is. A rakétafenyegetés, a radikális csoportok megjelenése Izrael határai mentén – különös tekintettel Szíriára –, valamint a jordániai belső stabilitás meggyengülése indokolta az izraeli vezetés számára, hogy a Jordán-völgyben

<sup>10</sup> Pnina Sharvit Baruch: *The Internal Threat: The Debate about Israel's Identity*. In Ofir Winter: *Existential threat scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security, 2020. 95–119.

<sup>11</sup> Gershon Hacohen: *Israel's New Existential Challenge. BESA Center Perspectives Paper*, 2019. szeptember 4.

tartós katonai jelenlétre rendezkedjen be. A 2014-es események azt a kérdést vetették fel az izraeli stratégia irányítói számára, hogy kik felelősek a támadásokért, és kiket kell elrettenteni. Az elrettentés kapcsán izraeli elemzők kiemelik, hogy a gyors katonai reagálóképességhez pontos és megbízható hírszerzési információkra van szükség, az viszont tény, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok sem a Hamasz tevékenységét, sem az Iszlám Állam megjelenését nem jelezték előre.<sup>12</sup> Ráadásul a konfliktus előtt pénzügyi okok miatt csökkentették a haderő létszámát, 4500 tiszti és altiszti beosztást szüntettek meg, hat tartalékos harckocsidandárt és egy vadászrepülő-századot oszlattak fel, mialatt a hírszerzésre és a légierő fejlesztésére nagyobb összeget költöttek.<sup>13</sup> A gázai alagutakkal kapcsolatban az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálata rendelkezett elegendő információval, a hadseregnek azonban nem volt megfelelő stratégiája arra, hogy miként számolják fel azokat. Az alagutak felszámolásához a stratégián kívül megfelelő technikai eszközökre is szükség van a veszteségek elkerülése céljából.

Az Izraeli Védelmi Erőknek még mindig megvan az a történelmi öröksége, hogy nagy méretű szárazföldi hadműveletekre, páncélos csatákra készítik fel, habár ez a fajta ellenség ma már nem létezik.

Az 1979-es egyiptomi–izraeli békekötés óta Izrael első alkalommal néz szembe egy egyidejű, többfrontos szembenállás lehetőségével (Libanon, Szíria, Gázai övezet, valamint terrortámadások a Nyugati-part irányából. Ezek a régi-új létező kihívások három összetevőt foglalnak magukban:

- Nagyszámú és egyre pontosabb rakétatámadások, amelyek képesek elérni Izrael kritikus infrastruktúráját mélyen az ország belsejében (ha egyáltalán beszélhetünk stratégiai mélységről Izraelben). Ezek lehetnek légibázisok, különböző szintű parancsnokságok, erőművek, repülőterek és sűrűn lakott területek. A támadások különböző irányokból érkehetnek (Libanonból, Szíriából, a Gázai övezetből, sőt előfordult, hogy síita milíciák iraki bázisából is).
- Új terrorista front nyílt a szíriai háborúval összefüggésben a Golán-fennsíkon, ahol az iráni Kudszer-erők, a Hezbollah és különféle síita milíciák tevékenykednek.
- Jól képzett kommandósok a libanoni és a gázai övezeti határ mentén, akik képesek szárazföldön behatolni izraeli területre.

Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy ezek a fenyegetések nem létben fenyegetik Izraelt, mint az történt az arab inváziók idején, például 1948-ban vagy 1973-ban. A Hamasz és a Hezbollah, sőt Irán sem törekszik Izrael megsemmisítésére, még akkor sem, ha egyes izraeli elemzők úgy vélik, hogy ez bekövetkezhet akkor, ha Irán rendelkezik atomfegyverrel.

A gázai háborúk ráirányították a figyelmet a rakéták elleni védelem kérdésére is. A haderő három Iron Dome (Vaskupola) rövid lőtávolságú rakéták elleni üteget bontakoztatott szét, ezek a bejövő rakéták 50–90%-át semmisítették meg. A terepen, háborús

<sup>12</sup> International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 2015*. (h. n.), Routledge, 2015. 7. fejezet: Middle East and North Africa. 308.

<sup>13</sup> International Institute for Strategic Studies (2015): i. m.

körülmények között történő alkalmazás bizonyította mind az elmélet, mind a gyakorlat helyességét, ezért a rakéták további rendszerbe állítása, illetve új rakéták kifejlesztése folyamatban van, ugyanez érvényes az Arrow 3 rakétaelhárító rendszer további rendszerbe állítását illetően is. A 2008–2009-es gázai háborúhoz képest a 2014-es mind rakétavédelem, mind tűzerő szempontjából sokkal hatékonyabb volt.

Ha a fenyegetéseket elméleti szinten akarjuk megközelíteni, a közvélemény és a kutatók esetében beszélhetünk külső biztonsági és belső fenyegetésekről.<sup>14</sup> Izrael esetében külső fenyegetésként értékelendő az iráni atomprogram, belső fenyegetés például az oktatási rendszer. Létező fenyegetések számos területen léteznek. Ilyen lehet például a globális felmelegedés az összes következményével, bolygók összeütközése, járványok, természeti erőforrások kimerülése, a technológiák – beleértve a mesterséges intelligenciát – téves felhasználása. Izraelben az emberek magatartását meghatározó fenyegetettség a terrorizmus, többen úgy vélik, hogy folyamatos terror alatt élnek, ami nyilván nem felel meg a valóságnak. Létező fenyegetésként értékeli a politikai és a katonai fenyegetést. A létező fenyegetés alapvetően három területet érinthet: fizikai biztonság, szuverenitás és identitás.

### Izrael és a szír polgárháború

A polgárháború a térséget, de a Közel-Keleten túli területeket is érinti. Az elmúlt években óriási humanitárius válság következett be, több mint négymillió országot elhagyó és közel nyolcmillió belső menekülttel. A legtöbben a szomszédos országokba mentek, igen komolyan megterhelve ezzel azok politikai, gazdasági, szociális rendszerét és demográfiai állapotát. A háború szektáriánus feszültséget és a szélsőségek megerősödését hozta. Folytatódik Szíria dezintegrációja, ami kétségtől komoly hatást gyakorol a szomszédos országokra. A legnagyobb kihívás Libanont éri, amely politikailag, szociálisan és kulturális szempontból is erősen kötődik Szíriához. A 4,5 milliós ország több mint 1,2 millió szír menekültet fogad be. Nagy az esélye annak, hogy ezek a menekültek a polgárháború befejezése után is Libanonban maradnak, tovább polarizálva az ország egyébként sem könnyű helyzetét. A polgárháború radikalizálódást okoz, innen pedig már csak egy lépés a terrorizmus.

Jordánia közel egymillió menekültet fogad be, arról nem is beszélve, hogy az ország lakosságának közel fele palesztin menekült. Az ISIS céljai között szerepel, hogy beszálljon Jordániába, és ott saját szervezetet hozzon létre. Három városban (Maan, Zarka és Irbid) már rendelkezik sejtekkel, annak ellenére, hogy a jordániai biztonsági szolgálatok igyekeznek ellenük fellépni. A térségben az ISIS próbált pozíciókat kiépíteni, és látni kell azt is, hogy az egyes frakciók, illetve az ISIS és az al-Kaida vezetése között kemény viták folynak, főként a muzulmánok tömeges meggyilkolása miatt.

<sup>14</sup> Ofir Winter: Existential threat scenarios to the State of Israel. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020.

A leírtakból kitűnik, hogy Izrael számára a szalafita dzsihadista szervezetek továbbra is komoly fenyegetést jelentenek. Szír oldalról az ott folyó harcok következtében Izrael úgy értékeli, hogy katonai fenyegetéssel néz szembe, ami nemcsak Szíriát, hanem Libanont is érinti. A jelzett szervezetek Izrael esküdt ellenségei. Szíria szétesésének lehetősége valamennyi szomszédos ország számára kockázatot jelent. A válság érinti a térség viszonylag legstabilabb országát, Törökországot is, elég, ha csak a több mint kétmillió menekültre gondolunk.

A palesztinokkal folytatott tárgyalások során Izrael számára biztonsági szempontból fontos, hogy egy esetleg létrejövő palesztin állam semmiképpen se rendelkezzen közvetlen határral Jordániával, hanem ha csak néhány száz méteren is, de izraeli ellenőrzés legyen a határ mentén. Az ország keleti részén egyedül ez a szakasz az, amely védhető sávot képez a Jeruzsálem–Haifa–Tel-Aviv háromszögben, ahol az izraeli lakosságnak 70, a gazdasági infrastruktúrájának pedig 80%-a található.<sup>15</sup> Néhány szakértő szerint Szaddám Huszein iraki elnök bukása, Jordánia viszonylagos stabilitása és Szíria meggyengülése miatt ezen a határszakaszon már nem várható támadás, de ezt a véleményt nem mindenki fogadja el. Előbbiek elfelejtik, hogy az arab tavasz következtében bizonytalanná vált a Közel-Kelet, Jordánia sem nevezhető stabilnak, a dzsihadista nézetek pedig számos arab országban felerősödtek. Történelmi tapasztalatok és a jövő stratégiája szempontjából két tényező nem hagyható figyelmen kívül. Az egyik az, hogy a hagyományos hadviselés, a rakéták és a terrorizmus Kelet felől érkehetnek, másrészt sem a geostratégiai, sem a topográfiai helyzetet nem szabad szem elől téveszteni:<sup>16</sup> Izrael azért sebezhető, mert területe kicsi és keskeny. Ez az oka annak, hogy Izrael védelmi stratégiájának kidolgozói (Yigal Allon, Moshe Dayan, Yitzhak Rabin) makacsul ragaszkodtak ahhoz, hogy Izrael az 1967-es határok mentén védhetetlen, e tény elhanyagolása csak agressziót szülne, és nem segítené elő a békét.

Ezeket túlmenően az Egyesült Államok elhagyta Afganisztánt és Irakot, ami a radikális csoportok megerősödéséhez vezetett. A közel-keleti energiától egyre kisebb mértékben függő Egyesült Államok esetében nem biztos, hogy fontos marad a térség, következésképpen a szélsőségesek erősödésével számolhatunk. Izrael nem mindig támaszkodhat az Egyesült Államokra, hiszen az USA támogatta a Muzulmán Testvériséget, és nem zárható ki, hogy Jordánia esetében is elkövessen hasonló hibát. A Jordán folyó völgyében és a kelet–nyugat irányú utak mentén az izraeli jelenlét stratégiai fontosságú, mert csak így védhető Jeruzsálem és környéke is. Szükség esetén ezeken az utakon hozható katonai erő nyugatról keleti irányba. Ilyen stratégiai megfontolásból hozták létre a legtöbb izraeli telepét, különös tekintettel Jeruzsálem környékére (például Maaleh Adumim), védelmi szakemberek pedig igyekeznek újabb zsidó telepekre javaslatot tenni a Jordán folyó völgyében.

A védhető határok problémája mindig is előtérben állt Izraelben. Az arab tavasz polgárháborúkhöz, példa nélküli vérontáshoz, megnövekedett terrorizmushoz, sőt globális

<sup>15</sup> Efraim Inbar: The Jordan Valley: Israel's Security Belt. *Middle East Forum*, 2014. január 6.

<sup>16</sup> Uzi Dayan: The Jordan Valley is Israel's Only Defensible Eastern Border. *BESA Center Perspectives Paper*, 2014. április 14.

dzsihadizmushoz vezetett a térségben. Irán szinte minden közel-keleti konfliktusban részt vesz, külföldön pedig előretolt állásokat hoz létre. A védhető határoknak izraeli megítélés szerint az alábbi kritériumokkal kell rendelkezniük:

- stratégiai mélység;
- hagyományos konfliktus esetén a harc megvívására alkalmas terület;
- olyan terület, amely hatékony lehetőséget nyújt a terrorizmus elleni küzdelemre.

Izrael déli részén a Sínai-félsziget demilitarizálásával, északon pedig a Golán-fennsík megtartásával Izrael rendelkezik védhető határokkal. Hogyan néznek ki ezek a követelmények a keleti oldalon?

Először is Izraelnek stratégiai mélységre van szüksége, amelynek igénye egy nukleáris támadás vagy rakétacsapás esetén csak nő. Az ellenséges csapások fenyegetik a lakosság biztonságát, és akadályozzák a haderő elvonulását, valamint a tartalékosok mozgósítását. A szárazföldi erők a légierő támogatása nélkül kell hogy tevékenykedjenek, mert a légierőt leköti a légi fölény megteremtése, az ellenség légvédelmének megsemmisítése és a ballisztikus rakéták elleni védekezés.

Másodszor a keletről induló hagyományos támadás elleni védekezéshez stratégiai mélységre van szükség. Bizonytalan az iraki helyzet; Jordánia jövője és a szír válság alakulása fontossá teszi a Jordán-völgy területét Izrael számára, arról nem is szólva, hogy a konfliktus áttérjedésével is számolni kell.

Harmadszor Izraelnek a terrorizmus elleni harchoz is szüksége van a keleti határszakaszra. Csak az izraeli katonai jelenlét tudja biztosítani, hogy a Palesztin Hatóság (illetve egy esetleges palesztin állam) demilitarizált maradjon. Nem lehet eltekinteni attól a ténytől sem, hogy a Földközi-tenger és a Jordán folyó közötti távolság átlagosan 65 kilométer, egyben ennyi az osztatlan stratégiai mélység a szárazföldi erők és a légierő tevékenységét illetően. A Jordán-völgy szélessége 6 és 14 km között van. A szintkülönbség 1000 és mínusz 400 méter között van, a terület öt hegyi átjárón áthaladva járható, ami egyben fizikai határt is jelent.

A Jordán völgye ütközőövezet Jeruzsálemtől keletre. A korábbi háborúk és a területátadások arra tanították meg Izraelt, hogy ha nem ellenőrzi az ütközőövezeteket, akkor terroristák használják ki azokat merényleteik előkészítésére. Nem mellőzhető az sem, hogy a Jordán völgye sivatagos terület, csekély palesztin lakossággal. Izrael nem fogadja el azt a többször hangoztatott javaslatot sem, hogy a területen külföldi erők tevékenykedjenek. Felfogása szerint az ország biztonságát kizárólag az izraeli haderő tudja garantáltan megvédeni. Izraelnek a biztonsági alapú nemzetközi megállapodások és diplomáciai garanciák helyett olyan politikára van szüksége, amely a biztonságon alapul, amelyet az izraeli haderő és a védhető terület garantál. Sem a „zöld vonal” (1967-es határ), sem a biztonsági kerítések nem jelentenek garanciát, ezt kizárólag a teljes izraeli katonai ellenőrzés képes biztosítani.

Júdeá-Szamária területe alapvetően Ciszjordániát foglalja magában, ahol Izrael kénytelen valamilyen formában megosztani a területet a palesztinokkal. Ennek jövőjét izraeli vélemények szerint körülbelül olyan meghatározni, mint futóhomokon házat építeni. A palesztin oldalon terrorcselekmények – még ha csökkenő tendenciával is – léteznek,

belső harcok Abbasz és hívei, illetve a Fatah között, amelyek elsősorban az utódlásról szólnak és esetleg polgárháborúvá fajulhatnak. A helyzet hasonlít egy *proxy*háborúhoz, amely Szaúd-Arábia és Irán között folyik kicsiben a Jordán folyó nyugati partján. Izrael nem maradhat közömbös, hiszen a legszélső palesztin település igen közel van (11 kilométer) Tel-Aviv Ben Gurion nemzetközi repülőtéréhez, illetve a nyugati oldalon a Tel-Avivot Haifával összekötő autópályához. A helyzet kezelésére öt változatot képzelnek el az izraeli biztonságpolitikusok, amelyeket az alábbiakban összegezek.<sup>17</sup>

### **Az izraeli–palesztin konfliktus**

Az elmúlt évek eseményei alapján öt területen érdemes az izraeli–palesztin viszonyt vizsgálni:

1. Az Egyesült Államok kezdeményezésére indított ideiglenes megállapodást célzó tárgyalások kudarcba fulladtak. Trump elnök kijelentésével, amely szerint Jeruzsálem Izrael fővárosa, az Egyesült Államok nem fogadható el közvetítőként, sőt felmerült a harmadik intifáda elindításának lehetősége, de megjegyzendő, hogy csak a Hamasz részéről.
2. Másik fejlemény a Hamasz és a Fatah közötti tárgyalások, amelyekkel egy egységkormány létrehozását szerették volna elérni 2018 elejéig, de ezek sem jártak sikerrel. 2021 nyarára tervezték a palesztin törvényhozói és elnökválasztás megtartását, ami szintén megghiúsult.
3. A harmadik „fejlemény” a 2014. július–augusztusi háború Izrael és a Hamasz, illetve a többi palesztin radikális szervezet között, amely hosszú időn keresztül formálódott és csapott át aszimmetrikus háborúba, majd gyakorlatilag különösebb megállapodás nélkül ért véget, miközben mindkét fél a saját győzelmet hangoztatta.
4. A negyedik tényező a palesztinok azon szándéka, hogy a konfliktust nemzetközi szintre vigyék, és az ENSZ különféle szervezeteinél elérjék a palesztin állam elfogadását, illetve hogy 2017 végéig létrejöjjön egy megállapodás a területek megosztásáról. Ez sem valósult meg.
5. A fentiekhez kapcsolódóan 2015-től Ciszjordániában kialakult egy újabb terrorhullám, az úgynevezett „késes lázadás”, amelynek során számos izraeli állampolgárt támadtak meg palesztin merénylők késekkel. A körülmények a 2021-es újabb Hamasz–Izrael háborúhoz vezettek, amely a „Falak Őrzői” elnevezést kapta.

Ezek az események mind azt jelzik, hogy csődöt mondott a politika, gyakorlatilag semmiféle megállapodás nem született. Izrael két megoldás közül választhat:

- a Közel-Keletet amúgy is jellemző bizonytalanságot és a jelenlegi helyzetet el kell fogadnia;

<sup>17</sup> Hillel Frisch: Israel's five policy options regarding Judea and Samaria. *BESA Center Perspectives Paper*, 2016. március 29.

- a második alternatíva annak felismerése, hogy a közel-keleti helyzet és az izraeli–palesztin viszony hordoz magában olyan lehetőségeket, amelyeket ki kell használni egy olyan új helyzet létrehozására, amely megfelel Izrael hosszú távú stratégiai érdekeinek.

Az izraeli álláspont szerint a palesztin vezetés nem áll készen a két nép – két állam megoldás elfogadására, amelyet a nemzetközi közösség is támogat. Az izraeliek szerint a palesztinok nem hajlandók elfogadni Izrael létét, és nem akarnak lemondani Izrael elpusztításáról sem. A palesztinok visszautasítják Izrael zsidó államként való létezésének jogát, és ragaszkodnak a menekültek visszatérési jogához. Ez a zsidó állam szerint teljességében elfogadhatatlan, mert ezzel megszűnne az Izraeli Állam zsidó jellege, arról nem is szólva, hogy nem tisztázott az sem, hogy mely menekültekről van szó (1948, 1967, 1973?). Abban egyetértés van, hogy a határ kisebb módosításokkal az 1967-es legyen, a palesztinok elfogadják azt az izraeli követelést, hogy a Jordán folyó völgyében továbbra is megmaradjon az izraeli jelenlét, azaz egy leendő palesztin állam ne legyen határos közvetlenül Jordániával.

Valamennyi korábbi tárgyaláson is örök vitatéma volt, hogy előbb szülessen meg egy végső keretmegállapodás, és azt kövessék a részletes megállapodások (ez a palesztin álláspont), vagy részmegállapodások sora vezessen el egy végső megoldáshoz (ezt akarják az izraeliek). Ez utóbbit a palesztinok azért utasítják el, mert szerintük ezzel Izrael diktálhatná a végső megállapodás feltételeit.

A biztonsági megállapodás és a határok kérdése elválaszthatatlan egymástól, ezen a területen sem született megállapodás. A biztonsági megállapodás és a palesztin függetlenség, az izraeli megszállás befejezése elválaszthatatlan. A határok kérdése összefügg Jeruzsálem státuszával. Izrael nem enged abból, hogy Jeruzsálem Izrael fővárosa legyen, a palesztinok is igényt tartanak arra, hogy Jeruzsálem vagy annak legalább egy része legyen a fővárosuk. Ezekhez az alapkérdésekhez képest a palesztin foglyok szabadon bocsátása már csak részletkérdésnek tűnik.

A tárgyalások megghiúsulásához hozzájárult az is, hogy a palesztin belső megegyezés, azaz a Hamasz és a Fatah megállapodása nem történt meg. A két szervezet rivalizál egymással, és még csak elvek sincsenek kidolgozva arra vonatkozóan, hogy milyen megállapodást kellene kötniük. A két palesztin szervezet álláspontját a gyakorlatban a napi események határozzák meg. A Fatahon belül komoly ellentét van az idősebb és a fiatal generáció között. A Hamasz intézményi koordinációt akar úgy, hogy politikailag és főként gazdaságilag instabil. A két szervezet közötti megegyezést nagymértékben akadályozta a Hamasz és Izrael közötti 2014-es háború – ezt követően mindkét fél kizárólag a saját érdekeit tekintette elsődlegesnek, és nem a palesztin egységet. A Fatah azt feltételezte, hogy a Hamasz katonai képességet akar kiépíteni Ciszjordániában, míg a Hamasz arról volt meggyőződve, hogy a Fatah nem rendelkezik legitimitációval a ciszjordán területeken. Mindezek ellenére egyik fél sem mondta ki hivatalosan, hogy képtelen a megállapodásra.

*A palesztin–izraeli kapcsolatok jövője*

Az alapkérdésekben (terület, határok, Jeruzsálem, biztonság, menekültek kapcsán) való megegyezés lehetősége egy végleges megállapodás keretében belátható időn belül igen csekély. Izrael a tárgyalásokra prosperáló gazdasági háttérrel és a Közel-Kelet legerősebb hadseregével a háta mögött érkezik, amely képes a palesztinok mindennapi életének közvetlen vagy közvetett ellenőrzésére. A palesztinok oldalán nincs állam, és nem is rendelkeznek az államiság hagyományával. Ciszjordán területen a palesztin lakosság izraeli megszállás alatt él, míg a Gázai övezetben a Hamasz félállami szerepet gyakorol a polgári jogok biztosítása nélkül. Izrael folytatni akarja a politikai rendezési folyamatot úgy, hogy határait nemzetközi szinten is elismerjék. Biztonságát illetően nem fogad el kompromisszumokat. A palesztinok ezzel szemben elsősorban nemzeti jogaikat akarják kivívni, különös tekintettel a függetlenségre, a nemzetközi elismertségre, az 1967. június 4-i határok elfogadtatására Kelet-Jeruzsálem fővárossal, valamint a menekültek visszatérési jogával az ENSZ Közgyűlésének 194-es határozata alapján. Bonyodalmat okoz a két fél vezetői és lakossága közötti bizalmatlanság. A kétállami elgondolásban néhány évvel ezelőtt még mindkét fél bízott, ma már ez nem mondható el.

A kölcsönös bizalmatlanságot erősítik ciszjordán területeken az izraeli vezetés által alkalmazott lakásépítések. A palesztinok ezt úgy fogják fel, hogy Izrael kész helyzetet teremt a területeken, lehetetlenné téve ezzel bármilyen életképes palesztin állam létrehozását, hiszen a területeket a zsidó településekkel szétszabdalják, nem összefüggő területen pedig egyetlen állam sem működőképes.<sup>18</sup> Más oldalról vizsgálva az izraeli fél nem tekinti partnernek Abbasz elnököt, különösen azóta, hogy a Palesztin Nemzeti Hatóság vezetője külföldön keres megoldást azáltal, hogy nemzetközi szervezetekhez és intézményekhez fordul, megkerülve ezzel a bilaterális tárgyalás lehetőségét. Izrael ezt a magatartást úgy tekinti, hogy a palesztinok nem fogadják el Izrael legitimitását. Súlyosítja a helyzetet, hogy a palesztin vezetés nem ismeri el, hogy Izrael a zsidó nép hazája. Valójában mindkét oldalon fájdalmas döntésekre lenne szükség, amire egyik fél sem képes.

*A Templom-hegy státusza*

Ha a palesztin–izraeli biztonsági kapcsolatokat vizsgáljuk, nem hagyható ki az a rendszeresen visszatérő kérdés, hogy mi lesz a jeruzsálemi Templom-hegy körüli viták kimenetele, és születhet-e megoldás ebben a kényes kérdésben. A problémát az is okozza, hogy a Templom-hegy státusza jóval túlnő a palesztin–izraeli kapcsolatokon, és arab–izraeli vitákat okoz. Ennek realitását jelzik azok a nemzetközi reakciók, amelyek Trump elnök Jeruzsálem státuszára vonatkozó kijelentését követték 2017 végén.

<sup>18</sup> A „területek” alatt az izraeli köznyelv a megszállt területeket érti.

Izraelben mind a kormányerők, mind az ellenzék egyetértenek abban, hogy a Templom-hegy státuszát nem kell megváltoztatni. Az izraeli vezetés ezt folyamatosan hangsúlyoztatja, ha a palesztin médiában megjelenik a „veszélyben az al-Aksza” narratíva.<sup>19</sup>

A Templom-hegy – Mekka és Medina után – a muzulmán világ harmadik legszentebb helye. A hegyen imádkozó muzulmánok száma egyre nő, aminek alapvető oka a ciszjordániai és a gázai arab lakosság létszámának legalább négyszeres növekedése. Ez még akkor is igaz, ha a Gázai övezeti lakosok biztonsági okokból már évek óta nem utazhatnak Jeruzsálembe. Izraeli nézet szerint a viták hátterében az áll, hogy a palesztinok nem fogadják el az Izraeli Állam zsidó jellegét. Nézeteik szerint a zsidók vallási kisebbséget jelentenek a muzulmánokhoz képest, sohasem lesznek egyenlők a palesztin muzulmánokkal, és nem lesz béke addig, amíg a zsidók jelen vannak a Templom-hegyen – minden ottani megjelenésüket provokációnak tartják.

E rövid ismertetőből is látható, hogy a Templom-hegy kérdése olyan alapvető ellentétet képez, amely megnehezíti bármely megállapodás létrehozását. Megoldás csak akkor lehet, ha a palesztinok elfogadják a Templom-hegy megosztását, hiszen itt található Izrael legszentebb helye, a siratófal, amely a Heródes által építtetett második templom külső falát határolja. A „siratófal” név onnan ered, hogy a zsidók e falnál imádkozva gyászolják a templom lerombolását. A probléma érzékenységét világosan jelzik a 2021-es jeruzsálemi események.

A siratófal jelenleg a zsidó vallásgyakorlás számára hozzáférhető legszentebb hely, mivel egyrészt magára a Templom-hegyre való belépést a legtöbb rabbi tiltja, másrészt a hegy a Waqf iszlám vallási hatóság felügyelete alatt áll, amely ugyan zsidók belépését nem tiltja, a nem muszlim vallásos megnyilvánulást azonban igen. Bármilyen megállapodási lehetőséget vizsgálunk, négy alapkérdés nem kerülhető meg:

- Jeruzsálem jövője;
- a határok kérdése (területmegosztás);
- a menekültek problémája;
- a vízmegosztás.

## Összegzés

Megállapítható, hogy az Izraeli Államot napjainkban érintő fenyegetések a következők:<sup>20</sup>

- háború északon a Hezbollahhál és Irán egyéb szövetségeseivel;
- áttörés az iráni nukleáris programban, ami atomfegyver birtoklásához vezethet;
- gazdasági válság Izraelben, amely növekvő munkanélküliséggel jár együtt;
- folyamatos koronavírus-járvány;
- a gazdaságot megbénító kibertámadás;
- katonai műveletek a Gázai övezetből kiindulva;

<sup>19</sup> Hillel Frisch: Why the Status Quo on the Temple Mount Needs to Change. *BESA Center Perspectives Paper*, 2015. október 19.

<sup>20</sup> Brun–Kurz (é. n.): i. m.

- növekvő számú belföldi bűncselekmény, a kormány iránti bizalom elvesztése;
- természeti katasztrófa (földrengés, áradás, tüzek);
- erőszak különböző izraeli társadalmi csoportok között;
- lázadás és terrortámadások Ciszjordániában.

A fenyegetések ennek megfelelően a következő területeken igényelnek kormányzati válaszokat:

- Irán nukleáris képessége elérésének megakadályozására meg kell fogalmazni Izrael érdekeit az Egyesült Államok, a nemzetközi közösség és Irán közötti tárgyalások során oly módon, hogy Izrael érdekei képviselve legyenek.
- Továbbra is fel kell lépni, hogy Irán ne telepítsen precíziós rakétákat Szíriába, illetve ne adjon át fegyvereket a Hezbollah részére.
- Többfrontos háború lehetőségére kell felkészülni az északi fronton.
- Alkalmazkodni kell az amerikai adminisztrációhoz, és kerülni kell a velük való konfrontációt, megtalálva a kölcsönös előnyöket, különös tekintettel Iránra, a Hezbollahra, az izraeli–kínai kapcsolatokra és a palesztinkérdésre.
- Fejleszteni kell a kapcsolatokat Kínával, koordináltan az Egyesült Államokkal, fenntartani a stratégiai kommunikációt Oroszországgal, erősíteni a kapcsolatokat Európával, valamint világszinten a zsidó közösségekkel.
- A szunnita arab államokkal a kapcsolatok normalizálását erősíteni kell, célszerű ebbe a folyamatba bevonni Egyiptomot, Jordániát és a Palesztin Nemzeti Hatóságot, rendezni kell a kapcsolatot Törökországgal.
- Meghosszabbított tűzszünetre kell törekedni a Hamasszal, megakadályozva a fegyverkezést, javítva a palesztin lakosság életfeltételeit, konfrontáció esetén pedig a szervezet katonai szárnyának érzékeny veszteséget kell okozni.
- Kezeleni kell a Covid–19-válságot Izraelben decentralizálással, szakmai prioritások meghatározásával.
- Több évre szóló költségvetést kell kidolgozni a haderő fejlesztésére, alkalmazkodva az ország költségvetéséhez, folytatni kell az USA segélyprogramjában meghatározott beszerzéseket. Erősíteni kell Izrael relatív előnyét a kibertérben és a mesterséges intelligencia területén.

### Felhasznált irodalom

- Baruch, Pnina Sharvit: The Internal Threat: The Debate about Israel's Identity. In Ofir Winter: *Existential threat scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security, 2020. 95–119. Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203\\_e-4.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf)
- Brom, Shlomo – Anat Kurz: *Strategic Survey for Israel 2015–2016*. The Institute for National Security Studies, (é. n.). Online: [www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/INSS2015-16Balance\\_ENG%20\(4\)\\_final.pdf](http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/INSS2015-16Balance_ENG%20(4)_final.pdf)
- Brun, Itai – Anat Kurz: *2021 Strategic Overview: Vaccines and Vacillations*. The Institute for National Security Studies, (é. n.). Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2021/01/2021-Strategic-Overview-1.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2021/01/2021-Strategic-Overview-1.pdf)

- Dayan, Uzi: The Jordan Valley is Israel's Only Defensible Eastern Border. *BESA Center Perspectives Paper*, 2014. április 13. Online: <http://besacenter.org/perspectives-papers/jordan-valley-israels-defensible-eastern-border-2/>
- Dekel, Udi: A multi-Arena Missile Attack that Disrupts Israel's Defense and Resilience Pillars. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 69–83. Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203\\_e-4.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf)
- Eran, Oded: International Isolation and Boycott of Israel. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 83–94. Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203\\_e-4.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf)
- Frisch, Hillel: Why the Status Quo on the Temple Mount Needs to Change. *BESA Center Perspectives Paper*, 2015. október 19. Online: <http://besacenter.org/perspectives-papers/why-the-status-quo-on-the-temple-mountain-needs-to-change/>
- Frisch, Hillel: Israel's Five Policy Options Regarding Judea and Samaria. *BESA Center Perspectives Papers*, 2016. március 29. Online: <http://besacenter.org/perspectives-papers/israels-five-policy-options-regarding-judea-samaria/>
- Guzansky, Yoel – Ron Tira: Toward a Nuclear Middle East. In Ofir Winter (szerk.): *Existential Threat Scenarios to the State of Israel*. Tel Aviv, Institute for National Security Studies, 2020. 53–68. Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203\\_e-4.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf)
- Hacohen, Gershon: Israel's New Existential Challenge. *BESA Center Perspectives Paper*, 2019. szeptember 4. Online: <https://besacenter.org/israel-existential-challenge/>
- Inbar, Efraim: The Jordan Valley: Israel's Security Belt. *Middle East Forum*, 2014. január 6. Online: [www.meforum.org/3711/jordan-valley-israel-security](http://www.meforum.org/3711/jordan-valley-israel-security)
- International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 2015*. (h. n.), Routledge, 2015.
- Kis-Benedek József: Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Budapest, Zrínyi, 2018.
- Lerman, Eran: The Mediterranean as a Strategic Environment: Learning a New Geopolitical Language. *The Begin–Sadat Center for Strategic Studies*, 2016. március 10. Online: <http://besa-center.org/mideast-security-and-policy-studies/mediterranean-new-geopolitical-language/>
- Winter, Ofir: *Existential threat scenarios to the State of Israel*. Institute for National Security Studies, 2020. szeptember. Online: [www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203\\_e-4.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf)